

## ΤΟ ΠΙΑΝΟ ΚΑΙ ΟΙ ΠΙΑΝΙΣΤΕΣ

### ΤΑ ΔΑΧΤΥΛΑ ΚΑΙ Η ΣΚΕΨΗ

**Π**όσος κόσμος από νέους και νέες μελετούν πιάνο... Είναι το όργανο που απασχολεί τους περισσότερους μαθητές και μνηστήριες σ' όλα τα 'ώδεια του κόσμου. Πλήθος «διπλωματούχοι» πιανίστες αποφοιτούν κάθε χρόνο. Έκατοντάδες από πιανίστες — άνδρες και γυναίκες — γυρίζουν τόν κόσμο δίνοντας συναυλίες. Πόσοι απ' αυτούς όμως επιβάλλονται πραγματικά; Πόσοι «φθάνουν»; Κι' απ' τους «φθασμένους», αυτούς που σέρνουν πίσω τους ένα θαμπωμένο πλήθος, πόσοι είναι οι πραγματικοί καλλιτέχνες, εκείνοι που αξίζουν αληθινά τόν τίτλο του «έρμηνευτού», του «μου, σικου»;

Αίγιοι, ελάχιστοι. Γιατί οι περισσότεροι απ' αυτούς τους «φθασμένους» έχουν μεταβληθεί σέ μηχανές ή σέ άκροβάτες. Κι' αν μιά μηχανή σέ σαστίζει κι' αν ο άκροβάτης μέ τά καταπληκτικά του κατορθώματα σου κόβει τήν άναπνοή, ώς τόσο δέν σ' άγγίζει οπτε τήν ψυχή, οπτε τó πνεύμα. Άπορείς πώς «καταφέρνει» όλα αυτά τά θαυμαστά και τά παράξενα, αλλά, φεγοντας,

δέν πνερνει μαζί σου τίποτα· τó πολú μπορείς νά διηγηθής σέ κανένα φίλο σου πώς ó πιανίστας πού άκουσες ήταν «καταπληκτικός».

Αυτό, συμβαίνει βέβαια, όχι μονάχα μέ τó πιάνο; αλλά και μέ τó βιολι και τó βιολοντσέλλο και όλα τ' άλλα όργανα, καθώς και μέ τήν ανθρώπινη φωνή πού κι' αυτή ένα όργανο είναι. Μά τó πιάνο μέ σταματάει ξεχωριστά, ίσως έπειδή, καθώς λέω και παραπάνω; είναι τó όργανο πού απασχολεί τους περισσότερους μαθητές, ίσως έπειδή άκουμε περισσότερους πιανίστες από κάθε άλλου είδους καλλιτέχνες. αλλά; σίγουρα έπειδή τó πιάνο είναι ένα έντελώς ξεχωριστό όργανο, ó βασιληής τών μουσικών οργάνων θάλεγα, αν δέν υπήρχε τó εκκλησιαστικό όργανο, πού, σ' εκείνον πού ξέρει νά τó παίξει, προσφέρει τις πύο μεγάλες, τις πύο άπίθανες, τις πύο ασύλληπτες δυνατότητες, τις δυνατότητες μιάς όλόκληρης ορχήστρας.

Πώς γίνεται συνήθως ή μελέτη τού πιάνου; Οι περισσότεροι πιανίστες δέν επιδιώκουν παρά, μέ μελέτη

γιά άρες και άρες, να δώσουν στα δάχτυλά τους εύκινησία ανεξαρτησία και δύναμη. Αυτές είναι άλλωστε, οι βάσεις μιας «σχολής» καθώς λέμε, αυτό επιδιώκουν οι περισσότεροί καθηγητά που κι' αυτοί έτσι πάνω κάτω μορφώθηκαν. Σίγουρα, η τεχνική, ωσότη, καθαρή άσφαλής, είναι απαραίτητη, γιατί χωρίς αυτήν, ο πιανίστας—πως κι' ο κάθε άλλος όργανοποιητής κι' ο τραγουδιστής—δέν μπορεί να δοθή έλευθερος στην έρμηνεία του έργου που πρόκειται να εκτελέσει. Πόσο όμως πιανίστας φθάνουν στην πραγματική έρμηνεία στην πραγματική απόδοσι του πνευματικού και ψυχικού περιεχομένου ενός μουσικού έργου; Οι περισσότεροί, σίγουροι για την τεχνική τους, πιστεύουν πως γίνονται και «έρμηνευτές» όταν «μελετήσουν» καλά ένα έργο, ακολουθώντας πιστά τις οδηγίες του συνθέτη, όσον άφορα τη ρυθμική άγωγή, την ήχητική έντασι τις οδηγίες για πεντάλι κτλ. κτλ. Ίσως μάλιστα αυτοί να είναι προτιμότεροι από τους άλλους που θέλουν άποωδήςποτε να βάλουν στην εκτέλεσί τους και «αίθοια» και «πάθος» και η κακοποιούν το δυστυχισμένο αυτό όργανο γρονθοκοπώντας το άνιλα ή, άναζητώντας την ποικιλία από τη μετρονομική μονοτονία, σπάζουν το ρυθμό σ' ένα όστερικό «ρουμπάτο», άν και συνήθως κάνουν και τά δύο.

Όλοι αυτοί οι πιανίστας ξεχνούν πως ένα μέρος—ίσως το πιο μεγάλο—της τεχνικής, είναι ο ήχος, το φτιάξιμο, το πλάσιμο του ήχου, η όμορφια και η ποικιλία του ήχου, τά χρώματα του ήχου. Το ίδιο πιάνο δέν άντηχει ίδια κάτω άπ' όλωνών τά δάχτυλα μ' όλο που «λογικά» θάπρεπε ν' άντηχι το ίδιο άφοι είναι η ίδια μηχανή, οι ίδιος χορδές, τά ίδια πλήκτρα, το ίδιο μέταλλο, το ίδιο ξύλο. Κάποτε που συνήβει να μωσ ό' ένα ρεσιτάλ ενός πιανίστα που είχε άρχισει ήδη να παίζη και ν' άναρωτηθώ: «Μπα! Σέ τι πιάνο παίζεις; Που τό βρήκε; Δέν είναι τό παλιό, γινόμο πιάνο τών συναυλιών μας...» Και όμως ήταν τό ίδιο, τό ίδιο που είχα άκούσει και χτες ν' άντηχι σάν σωρός από παλαιοιδερικά, κάτω άπ' τά δάχτυλα ενός άλλου πιανίστα! Λένε πως ο Λιστ τρελλανιόντας να παίζη σε παλιά ξεχαρβλωμένα πιάνο, που κάτω άπ' τά μαγικά του δάχτυλα ξανάγιωναν και τραγουδούσαν. Αυτό μπορεί να πετύχη άπ' το πιάνο, όχι πιά ένας «πιανίστας», αλλά ένας μουσικός, ένας καλλιτέχνης.

Γιατί, όπως είπα παραπάνω, το πιάνο δίνει τις δυνατότητες μιας άόκληρης όρχήστρας. Κι' αυτό μπορούμε να το δοούμε άν πόρουμε ένα κομμάτι γρομμένο για πιάνο και τό μεταγράφομε για όρχήστρα. Τότε θά ίδουμε από πώς διαφορετικά χρώματα άποτελείται, από πώς διαφορετικές ήχητικές, από πώς «φώνες». Ό πιανίστας θα ίδη τότε πως είναι ένας μαεστρός, διευθυντής μιας πραγματικής όρχήστρας που πρέπει να άνασφίρη με τά δάχτυλά του, μέσα από τά σπλάχνα του πιάνου του τις φράσεις και τις φωνές κάθε όργάνου, τό χρώμα κάθε όργάνου, τους ρυθμούς κάθε τους τονισμούς κάθε όργάνου, σε μια άπράνταχη ίσοροπία και άπόλυτη διούεια. Το ίδιο δέν κάνει και ο άληθινός μαεστρός; Κάποτε ένα όργανο η μια ομάδα όργάνων πρέπει ν' άκούσθι πιά έντονα μέσα στην όρχήστρα. Το ίδιο συμβαίνει και στο πιάνο που άνάμεσα στις συγχωρίες του κάποια νότα, κάποια φράση πρέπει να ξεχωρίση, να πάρη τό χρώμα της προηγούμενης ή της επόμενης—μια μελέτη δηλαδή άναλυτική, γματή σκέψι και άναζητησι, που έπειτα θά γίνη συνθετική και θά συμπληρωθή, σύμφωνα με τό πνεύμο, τό όφος και τό ψυχικό περιεχόμενο του έργου.

Και για να πετύχη ο πιανίστας μια τέτοια άόκληρη-μένη έρμηνεία, δέν είναι άνάγκη να «μελετήση» άρες και μέρες αυτό η έκείνο τό έργο άκριβώς, που πρόκειται να εκτελέση. Περισσότερο από τά δάχτυλα, πρέπει να δουλέψη η σκέψη—όποτι' έτσι πως ένας πιανίστας έξασκε καθήμενινά τό μηχανισμό του, έτσι που νάχη πιάνο έλευθερά τά δάχτυλά του, έλευθερά κι' έτοιμα να ύπακούσουν στις προστάγες της σκέψης του και της καρδιάς του.

Έτσι «μελετώντας» ένας πιανίστας έχει πάντα στο νο του μια ιδεατή όρχήστρα, μια όρχήστρα που κάθε της όργανο ν' άκούει να τραγουδάη μέσα του και τό άποβίνει έλευθερά με τά δάχτυλά του, αόθρηστα, χωρίς άναζητησι πια και χωρίς έπιτήδευσι. Και έτσι συμβαίνει καμιά φορά να μās παρασύρη και να μās συγκλονίρη η πιανιστική έρμηνεία ενός μουσικού, που δέν είναι πιανίστας, πουδ περισσότερο από εκτελέσει φημιόμενον βιρτουόζων. Άξιώθηκα ν' άκούσω στη ζωή μου πολλούς μεγάλους, «οφουραίους» πιανίστας—βιρτουόζους, άκόμα πρόφτασα και τόν Παντερέφσκυ. Όμως όταν ο Φουρτβάιγλερ—ο διάσημος άρχιμουσικός—κάθεται ο ίδιος στο πιάνο και έρμηνεύει ένα Μπραντεμπούργιο Κοντσέρτο του Μπάχ, η δ Μπρούνο Βάλτερ παίζη ένα Κοντσέρτο του Μόστρτ, διευθύνοντας συναμια την όρχήστρα—πως άξιώθηκα ν' άκούσω και τους δύο, τότε, ε, τότε, άπλούστατα, βρίσκεται κανείς στόν ουρανό...

Όταν πέρασε από την Άθήνα ο Γερμανός πιανίστας Βίλχελμ Κέμφφ, όλοι είχαν μείνει έκθαμβοι μπροστά στην όμορφιά και την πληρότητα και την ποικιλία του ήχου του και τό ίδιο θαμπαμένοι μόνουν οι άκροατές του Κέμφφ σ' όλα τά μέρη του κόσμου όπου μωφανίζεται. Σήμερα ο Κέμφφ έχει επισκιάσει και Χόροβιτς και Μπραυλόφσκυ και όλους. Κι' ύπόρχει ένα μουσικό σ' αυτόν τόν πλοτου του ήχου του Κέμφφ. Ό Κέμφφ δέν βγαίνει άπ' τη συμφωνική όρχήστρα, αλλά από μια άλλη όρχήστρα: Άπ' τη «Εκκλησιαστικό Όργανο—τό όργανο με τις όριτες φωνές και τά μύρια χρώματα.

Σωστά—άπαντάω στις άντιρρήσεις που άκούω άπ τους πιανίστας—όλοι δέν μπορούν να γίνουν πρώτα όρχιμουσικοί η όρχηστριές κι' έπειτα να έπιδοούν στο πιάνο. Θά ήμουνα τρελλή άν ίαχυριζόμουνα κάτι τέτοιο. Μά με τά παραδείγματα που άνέφερα, θελω να δείξω τι είναι αυτό τό όργανο που λέμε «πιάνο», τι δυνατότητες κρύβει και πως πρέπει ν' άντιμετωπίση τη μελέτη του έκείνου που θέλουν να φάσουν κάπου, να γίνουν άληθινοί έρμηνευτές και αναδημιουργοί.

Με τράβηξε ο πειρασμός να μιλήσω για τους δικούς μας, τους Έλληνες πιανίστες, γι' αυτούς που έχουν φθάσει κιόλας κάπου και ν' άναλόσω διεδοδικά τόν τρόπο που ο καθένας τους άντιμετωπίζει τό όργανό του, άλλα άμολώω πως.. φοβώμαι, γιατί στο τέλος δέν θά άπόμειναν όξιοι καλλιτέχνες παρά μονάχα δύο η τρεις. Θ' άναφέρω όμως κάτι που μούτχη αυτές τις τελευταίες μέρες, λίγο πριν γραφώ αυτές τις γραμμές και που, άλλωστε, έβωσε την ώθησι για να γραφούν. Κατά σύμπτωση άκούσα τρεις φορές μέσα σε δέκα μέρες, να έρμηνεύεται τό γνωστότατο κομμάτι του Λιστ «Φυεράγι» από τρεις διαφορετικούς πιανίστες. Τι πληξίς, τι άμειπισία, τι κοινότοπο έρω—είπα όταν άκούσα τους δύο, που ως τόσο τό έκτελούσαν «έμμεπτα». Κι' ο τρίτος... τόκανε «άγνώριτος»—δηλαδή τό άνέδειξε άριστοόργημα όπως και είναι, αναδημιουργώντας το, άνατλάθοντάς το, εισόδοντας ός τις πιο μουσικές μουσικές υπέχες του, βρίσκοντας κάθε άποκρυφή ήχητική φρασούλα του, στήνοντάς το έτσι, σάν ένα μεγαλειώδες μνημείο, γματό παλιό, φαντασία, δραματικότητα.

Το πιάνο, τό δυστυχισμένο αυτό όργανο, πώς δέν ώφίσταται άπ' τους πιανίστες και όμως, πώς μπορεί να δώση!...